

Косенко О.П.,
доктор економічних наук,
професор кафедри економіки і маркетингу,
Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»

ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ПАТЕНТУВАННЯ НА РИНОК ІНТЕЛЕКТУАЛЬНО-ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Прискорені темпи науково-технічного прогресу в світі, впровадження технологій глобалізації і міжнародного співробітництва сприяють прискореному зростанню товарообігу на світовому ринку інтелектуально-інноваційних технологій, збільшенню його місткості та деталізації напрямів функціонування. Аналіз динаміки патентування інтелектуальних технологій в світі показує, що в останні роки у світі відзначається тенденція до зростання кількості заявок на патенти. На цей процес в промислово розвинутих країнах суттєво впливають процеси глобалізації та інтернаціоналізації світової економіки, наміри фірм захистити свої технічні рішення за межами розташування свого головного офісу. Показники світового ринку інтелектуально-інноваційних технологій, на основі узагальнення існуючих наукових розробок та власних досліджень автора, представлено нами в табл.1.

Як виходить з даних табл.1, в світі в остання роки різко зростає обсяг продаж інтелектуально-інноваційних технологій, зокрема, наукомісткої продукції, патентів, ноу-хау, інжинірингових послуг та ін. Разом з тим, тільки три країни (Японія, США, Китай) продукують 60% всіх поданих заявок на патенти у світі, причому слід відмітити, що в останній час Китай за темпами зростання обсягів патентування обігнав Японію, в якій за цей же період темпи обсягів патентування дещо знизилися. Загальносвітове збільшення обсягів патентування інтелектуальних технологій (приблизно на 7...8% щорічно) на 80% забезпечене заявками на патенти з США та Китаю.

Одночасно слід відмітити зростання кількості заявок на об'єкти інтелектуальної власності в Європі, в останній час цей показник значно перевищує рівень зростання ВВП найбільших європейських країн. У більшості із 20 провідних європейських патентних відомств темпи зростання кількості заявок виражають двозначними цифрами.

Таблиця 1 – Кількісно-якісна характеристика світового ринку інтелектуально-інноваційних технологій

Показник-характеристика	Значення показника	Примітка та коментар
Загальна місткість світового ринку об'єктів інтелектуальної власності	2,8...3 трлн. дол.	Згідно наявних прогнозів світовий ринок інтелектуальної власності до 2020 року зросте до 4 млрд. дол.
Витрати на проведення НДДКР	Близько 400 млрд. \$ щорічно	Темпи приросту 4% щорічно; зростання частки ВВП на фінансування НДДКР – до 10%
Місткість ринку торгівлі ліцензіями на ОІВ	Близько 80 млрд. \$ щорічно	Темпи приросту цього сегменту доходять до 12% щорічно

Місткість ринку експортних операцій з ОІВ	Близько 200 млрд. \$ щорічно	Темпи приросту цього сегменту доходять до 8% щорічно
Місткість ринку торгівельних марок	Близько 400 млрд. \$ щорічно	В світі зареєстровано більше 25 млн. товарних знаків
Місткість ринку інжинірингових послуг	Більше 200 млрд. \$ щорічно	
Частка світового ринку ОІВ промислово розвинутих країн	Складає \approx 90% світового ринку	
Частка ринку ОІВ країн великої сімки	Складає близько 70% світового ринку ОІВ	
Світові лідери за обсягом заявок на винаходи (патентні відомства)	Китай – 530 тис.; США – 510 тис.; Японія – 350 тис.; Південна Корея – 190 тис.	Світова кількість заявок на видачу патентів на винаходи: близько 2,2 млн. заявок щорічно
Галузі – світові лідери по торгівлі ліцензіями	Електротехніка – 19%; машинобудування – 18%; хімія – 17%; транспорт – 10%.	Частка загального ринку, яка належить галузям – лідерам складає близько 60% всього обсягу комерційних операцій

Одним з обов'язкових чинників, без наявності якого не може повнокровно функціонувати ринок інтелектуального продукту, є наявність системи патентування, тобто охорони виключних прав творчих особистостей, які є суб'єктами інтелектуального ринку. З цього виходить, що надзвичайно важливими для формування, розвитку, оцінки та аналізу ринку інтелектуального продукту є відомості про патентування об'єктів інтелектуальної власності в державі, найважливішими з яких є об'єкти промислової власності – які визначають добробут нації, а саме: патенти, населення, природні ресурси та організація економіки, перший найбільш чутливий до змін всіх перерахованих факторів. Отже, винахідницька активність та кількість тісно пов'язаних з нею патентів є достовірним індикатором наявності товару на ринку інтелектуальної власності.

Слід зробити окремий наголос на існування низки переваг, які отримує ринок інтелектуально-інноваційних технологій завдяки наявності та розвитку системи патентування прав на результати творчої діяльності. До основних з них, на наш погляд, слід віднести наступне:

наявність патенту продукує стимули розвитку промисловості в цілому і машинобудування зокрема, прискорення темпів науково-технічного прогресу в промисловій сфері, так як система міжнародної та національної правової охорони наукових результатів надає реальні шанси виходу на зовнішній ринок та розвитку національного;

патент підтримує розвиток промислової ініціативи, так як дозволяє ідентифікувати значущість окремих інтелектуальних здобутків з їх авторами;

патент створює психологічну упевненість розробника інтелектуально-інноваційної продукції в тому, що його потенційні комерційні результати будуть належати лише йому. Це спонукає виробника до розширення сфер свого бізнесу, збільшенню обсягів ринкової пропозиції свої виробів;

патентування впливає на розвиток ринку в промисловій сфері, так як активно протидіє появі на ринку контрафактних виробів та створює систему кримінально-адміністративної відповідальності за порушення виключних прав;

наявність патенту в певній мірі виконує рекламні функції та здійснює пропаганду наукового результату в цільовій аудиторії потенційних споживачів, інформує науково-технічну спільноту про сучасні досягнення в конкретній промисловій галузі, визначає майбутні напрями науково-технічних досліджень, сприяє їх формуванню та розвитку;

патентна система є важливим фінансовим стимулом, необхідним для інвестування капіталів у технологічні розробки, так як значним чином сприяє зменшенню ризиків капіталовкладень в наукові розробки;

патент є загальновизнаним та широко вживаним кількісним показником, який оцінює та аналізує сучасні тенденції в галузі винахідництва та патентної активності як в окремих країнах (регіонах), так і в усьому світі.

Звичайно, є і певні недоліки патентної системи, які не сприяють інтелектуальному розвитку. Нам нашу думку, до них варто віднести:

суттєве збільшення кількості патентних заявок призводить до погіршення якості роботи патентних відомств, збільшення термінів розгляду патентних заявок, що в певній мірі затримує вихід на ринок прогресивних розробок, уповільненню темпів науково-технічного прогресу в цілому;

наявність різних систем патентування призводить до наявності процесів дублювання, розгляду ідентичних заявок в різних країнах, що в підсумку призводить до збільшення трансакційних витрат потенційних споживачів, пов'язаних з отриманням ліцензій;

часто патенти є ініціатором багатьох судових розглядів, провокує та примножує кількість судових суперечок, які також гальмують процеси впровадження результатів творчої праці у виробництва та розвиток ринку виключних прав;

сучасна патентна система не виключає випадків отримання патентів низького рівня, взаємозалежних патентів, що встановлює правові перепони на шляху розвитку та зростанню місткості ринку ІТ;

патенти можуть отримати і недобросовісно використовувати деякі бізнес-організації, які не ставлять перед собою задачу розвитку науково-технічного прогресу або підвищення рівня промислової практики.

Ряд вчених вказують також на несумісність інтелектуальної власності з економічним прогресом, патенти захищають ідеї і тим самим гальмують економічний прогрес. Насамперед, прогрес завжди спирається на минулі досягнення, і патенти роблять відкриті змагання неможливими.

Література

1. Косенко О. П. Комерціалізація інтелектуально-інноваційних технологій : монографія / О. П. Косенко. – Харків : НТУ "ХПІ", 2015. – 599 с.
2. Косенко О. П. Економічна сутність та методичні основи визначення рівня потенціалу виробничої системи / О. П. Косенко, А. І. Яковлев // Маркетинг і менеджмент інновацій. – Суми : ТОВ «ВТД «Університетська книга», 2011. – № 2. – С. 172–179.
3. Косенко, А. П. Экономическая оценка инновационного потенциала / А. П. Косенко, Д. Коциски, О. И. Маслак, П. Г. Перерва, Д. Сакай.- Монография / Под ред. проф. Перервы П. Г. и проф. Д. Коциски – Харьков-Мишкольц : НТУ „ХПИ”, Мишкольц.техн.ун-т, 2009. – 170 с
4. Перерва П. Г. Збалансована система показників в інноваційно- інвестиційній політиці промислового підприємства / П. Г. Перерва, Т. О. Кобєлева, Н. П. Ткачова // Вісник Нац. техн. ун-ту "ХПІ" : зб. наук. пр. Темат. вип. : Технічний прогрес та ефективність виробництва. – Харків : НТУ "ХПІ". – 2015. – № 60 (1169). – С. 50-54. – 52 с.
5. Перерва П. Г. Комплаєнс-программа промышленного предприятия: сущность и задачи / П. Г. Перерва // Вісник Нац. техн. ун-ту "ХПІ" : зб. наук. пр. Сер. : Економічні науки. – Харків : НТУ "ХПІ", 2017. – № 24 (1246). – С. 153-158.
6. Перерва, П. Г. Моделювання споживчої, виробничої, інтелектуальної та кадрової складових ресурсного потенціалу [Текст] / П. Г. Перерва, А. П. Косенко, А. В. Косенко // Вісник НТУ „ХПІ». – 2012. – № 51(957). – С. 68-73.
7. Старостіна А. О. Маркетинг: теорія, світовий досвід, українська практика: підруч. / А. О. Старостіна, Н. П. Гончарова, Є. В. Крикавський та ін.; за ред. А. О. Старостіної. – К.: Знання, 2009. – 1070 с.
8. Экономика и управление инновационной деятельностью: учебник / Под ред. проф. Перервы П. Г., проф. Вороновского Г. К., проф. Меховича С. А., проф. Погорелова Н. И. – Харьков: НТУ «ХПИ», 2009. – 1203 с.
9. Яковлев А. І. Аналіз сучасного стану інтелектуально-інноваційної діяльності в Україні / А. І. Яковлев, О. П. Косенко, М. М. Ткачов // Вісник Нац. техн. ун-ту "ХПІ" : зб. наук. пр. Темат. вип. : Технічний прогрес і ефективність виробництва. – Харків : НТУ "ХПІ". – 2015. – № 25 (1134). – С. 162-174.

Кривонос К. О.,

к. е. н., доцент кафедри економіки,

Кременчуцький національний університет імені Михайла

Остроградського

РОЛЬ ГЛОБАЛЬНИХ ФІНАНСОВИХ ЦЕНТРІВ У СВІТОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

Розвиток процесів глобалізації світової економіки є передумовою виникнення глобальних фінансових центрів, роль та значення яких суттєво зростає внаслідок активізації процесів глобалізації. На сучасному етапі розвитку